

Araştırma Makalesi

Küreselleşme Çağında COV-19 Salgınının Ekonomik Yansımaları¹

Economic Reflections of the COV-19 Outbreak in the Age of Globalization

Mustafa Caner TİMUR²

Öz

İnsanoğlu hayatta kalma içgüdüsüyle doğaya karşı giriştiği mücadelede özellikle Sanayi Devrimi sonrasında büyük kazanımlar elde etmiştir. İnsanların o zamana kadar ulaşamadıkları mesafelere ulaşması, ortalama yaşam süresinin uzaması ve birçok alanda yaşanan teknik- bilimsel gelişmeler insanoğluna binlerce yıldır sürdürdüğü mücadelede büyük bir galibiyet hissiyatı yaşatmıştır. Günümüzde sınırların ve mesafelerin öneminin kalmadığı bu yeni küreselleşme çağında artık “küresel bir köy” olarak nitelendirilen dünyanın hâkimi olan insanoğlu gücünün doruklarındaiken 2019 yılının Aralık ayında Çin’in Hubei Eyaletindeki Wuhan kentinden gelen bir haberle sarsılmıştır. Eski bir düşmanın Cov-19 adıyla tekrar ortaya çıktığını ilan eden bu haber ile birlikte kısa zamanda hayatın doğal akışı bireysel, ulusal ve uluslararası düzeyde etkilenerek bazı kavramların sorgulanmasına yol açmıştır. Bu çalışmada sadece sağlık krizi olmasının ötesine geçen Cov-19 salgının küreselleşme sürecindeki doğrudan ve dolaylı ekonomik yansımalarının incelenmesi hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Finansal Piyasalar ve Makroekonomi, Para Arzı, Sağlık ve Ekonomik Kalkınma

Jel Kodları: E44, E51, I15

Abstract

Mankind has made great gains in its struggle against nature with its survival instinct, especially after the Industrial Revolution. The fact that people reached distances they could not reach until then, the prolonged life expectancy and the technical and scientific developments in many fields gave mankind a great sense of victory in the struggle it has been carrying out for thousands of years. In this new age of globalization, where borders and distances are no longer important today, the human power that dominates the world, which is now described as a "global village", was shaken by a news report from Wuhan, Hubei Province, China, in December 2019. With this news announcing that an old enemy reappeared with the name of Cov-19, the natural flow of life was affected in a short time at the individual, national and international level, leading to questioning some concepts. In this study, it was aimed to examine the direct and indirect economic reflections of the Covid-19 outbreak in the globalization process, which goes beyond just being a health crisis.

Keywords: Financial Markets and the Macroeconomy, Money Supply, Health and Economic Development

Jel Codes: E44, E51, I15

¹ Bu çalışma 7-8 Mayıs 2021 tarihlerinde düzenlenen “Fiscaoconomia International Congress on Social Sciences (FSCONGRESS)” isimli kongrede sunulan özet bildirinin genişletilmiş halidir.

² Arş.Gör.Dr. Ardahan Üniversitesi, İ.İ.B.F. İktisat Bölümü, mustafacanertimur@ardahan.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3259-8495

1. Giriş

Bir kavram olarak küreselleşme son yüzyılda başta sosyal bilimler olmak üzere birçok bilim dalının en çok tartışılan konularından birisi haline gelmiştir. Bu açıdan kavram etkileri, potansiyelleri, olumlu ve olumsuz yönleri ile farklı alanlardan birçok destekçi veya karşıt edinmiştir. Destekçilerin veya karşıtların görüşleri fark etmeksizin bir gerçek vardır ki; özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında hız kazanmaya başlayan küreselleşme adımları neoliberal politikalar eşliğinde dünyanın neredeyse her yerine nüfuz etmiş ve bireylerin etkileşimlerini arttırmıştır.

Küreselleşmenin yayılımını tüm hızıyla arttırdığı bir süreçte ansızın Aralık 2019 tarihinden ortaya itibaren çıkan Covid-19 salgını gelişmiş/gelişmemiş veya zengin/fakir ülke ayırt etmeksizin dünya genelinde birçok dramatik sahnenin yaşanmasına ve insan kaybına yol açmıştır. Bu satırların yazıldığı 03.04.2021 tarihi itibarıyla Dünya Sağlık Örgütüne (WHO) göre 129.902.402 doğrulanmış vaka ve 2.831.815 ölüm kayıtları altına alınmıştır.

Gerçekte Covid-19 salgını tarihsel düzlemde dünya genelinde yaşanan ve en çok can alan tek salgın hastalık değildir. Sadece 20. Yüzyılda İspanyol Gribi, Enflüanza, Şiddetli Akut Solunum Sendromu (SARS), Orta Doğu Solunum Sendromu (MERS), Ebola, Zika, Domuz Gribi Salgını (H1N1) gibi birçok salgın hastalık yaşanmış ve milyonlarca insanın ve/veya hayvanın etkilenmesine yol açmıştır.

İspanyol gribi hariç bahsi geçen büyük bulaşıcı salgınlardan hiçbirisi (H1N1, SARS-Cov-1, MERS ve Ebola) Covid-19 salgını gibi öldürücülüğü ve yayılma hızını birleştirememiştir. Ya çok öldürücüydüler, ancak bölgesel olarak sınırlı dolaşıma sahiplerdi, örneğin Ebola, MERS ve SARS-Cov-1; ya da küresel olarak genişlediler ancak çok düşük öldürücülükle ve etkili aşı kontrolü ile H1N1 virüsünde olduğu gibi hemen kontrol altına alınmıştır. İspanyol Gribinin küresel yayılımı ve COVID-19 bağlamları önemli ölçüde farklıdır. İspanyol Gribi ilk olarak Amerika Birleşik Devletleri'nde Mart 1918'de ortaya çıkmış ve ilk vakalar Kansas'taki bir askeri kamptan bildirilmiştir. I. Dünya Savaşı sırasında Amerikan birliklerinin ilerleyişiyle Mayıs'ta Batı Avrupa'ya, Haziran'da Orta ve Güney Amerika'ya, Temmuz'da Okyanusya'ya ve Ağustos'ta Hint Yarımadası'na ulaşarak dünya çapında yayılmıştır. COVID-19'un yayılımı küresel bir savaş bağlamında değil, ekonomilerin ve toplumların yoğun küresel entegrasyonu bağlamında yayılmıştır. İspanyol Gribinin tüm kıtalara ulaşması altı ay sürerken, COVID-19 yayılımını üç ayda tamamlamıştır (Abdal ve Ferreira, 2021:212).

Eklemlenmenin ve mobilitenin en üst düzeyi ulaştığı günümüz küreselleşen toplumlarında Georgieva (2020) Covid-19 salgınının diğer salgınlardan ve krizlerden daha farklı olduğunu çünkü:

- Yaşam tarzımızı ve ekonomilerimizi neredeyse tamamen durduran daha karmaşık şoklara neden olduğunu,
- Daha belirsiz, çünkü sadece yavaş yavaş yeni virüsü nasıl tedavi edeceğimizi, çevrelemeyi en etkili hale nasıl getirebileceğimizi ve ekonomilerimizi nasıl yeniden başlatacağımızı öğrendiğimizi,
- Gerçekten küresel olduğu ve ekonomik krizlere ve sınırlara saygı duymadığını ifade etmiştir.

2. Salgının Ekonomik Etkileri

Covid-19 salgını ve beraberinde yaşananlar ekonomik küreselleşmenin ne kadar hassas bir denge üzerinde kurulduğunun anlaşılabilmesi açısından ekonomi ile ilgilenenler açısından benzersiz bir

tecrübe imkânı sunmuştur. Yaşanan karantinalar, temastan kaçınma güdüsü ve tedarik zincirlerindeki kesintiler nedeniyle yakın dünya tarihindeki en büyük üretim kesintisi bu dönem yaşanmıştır. Covid-19 salgını ortaya çıktığı andan itibaren bütün ülkeler az veya çok bu süreçten etkilenmiştir. Salgına bağlı ortaya çıkan bu etkilenme diğer krizlerden farklı olarak ekonomik şokun kaynağı ve yayılımı açısından ekonominin temellerinden bağımsızdır. Son olarak daha önce yaşanan diğer ekonomik olmayan şoklardan farklı olarak yerelle sınırlı kalmamış ve küresel bir şok halini almıştır (Sforza vd., 2021:1).

Jonas (2013:4) salgın hastalıkların ekonomiyi üç farklı nedenden ötürü etkileyebileceğini belirtmiştir. Bunlardan ilki bireylerin birbirinden kaçınması ve teması azaltılması neticesinde ortaya çıkmaktadır. Buna göre bulaşıcı hastalık riski ilk çıktığında bireyler enfekte olmaktan kaçınmak için fiziksel iletişimi kısırlar. Bu durum kendisini talep şokları ve arz kesintileri ile ekonomide hissettirecektir. Korkuya ve tepkiye dayalı bu durumda turizm, nakliye ve eğlence gibi hizmet sektörleri en olumsuz etkilenecek sektörlerdendir. Bunun yanında okulların, pazar yerlerinin ve sınırların kapatılması gibi uygulamalar toplam maliyeti arttırıcı etkiler yaratabilecektir. İkinci neden ise salgının doğrudan ve dolaylı maliyeti olarak ifade edilmiştir. Bu yaklaşıma göre hastalığın doğrudan maliyeti insanların ölmesi veya hastalanmasıdır. Doğrudan maliyetlerin içinde çok az bir miktarda ilaç ve diğer tedavi masrafları olacaktır. Doğrudan maliyetlerden çok daha büyük olan dolaylı maliyetler ise işçilerin hastalanması, ölümü ve/veya karantina sebebiyle işyerlerinden devamsızlık yaparak üretim kayıplarına yol açması olacaktır. Bu tarz bir dolaylı maliyet özellikle emek yoğun sektörlerde ortaya çıkacaktır. Üçüncü ve son etki olarak ise dengeleyici ve kademeli etkiler olarak nitelendirilmiştir. Buna göre salgının etkileri birbirini dengeleyebilir veya başka etkilerin ortaya çıkmasına neden olabilecektir. Örneğin kaçınma davranışları gerçekten de enfeksiyon oranlarını ve dolayısıyla hastalıklar ile buna bağlı olarak ortaya çıkması beklenen arz şoklarını azaltabilecektir. Diğer taraftan örneğin güvenlik görevlilerinin kaçınma davranışı sergilemesi yağmalama suçlarını arttırabilir veya bankacılık faaliyetlerinde ki kesintiler ödeme emirlerinin akışını bozabilecektir. Bahsedilen salgına ilişkin bu etkiler küreselleşmenin en üst seviyede olduğu bir dünya da ise daha fazla hissedilecektir.

2.1. *Finans ve emtia piyasasına etkiler*

Covid- 19 salgının etkilerinin ilk hissedildiği alan finans piyasaları olmuştur. Dünya Sağlık Örgütü'nün Covid-19'u küresel bir salgın olarak ilan ettiği 11 Mart 2020 günü sonrasında Amerikan borsaları dâhil olmak üzere dünya borsalarının tamamında büyük değer kayıpları yaşanmış ve devre kesiciler işleme girmiştir. Finansal piyasalarda riskten kaçınmak isteyen yatırımcıların, varlıklarını nakite dönüştürmek istemesi sonucu Dow Jones Endeksi 11 Mart 2020 günü %5,86, 12 Mart 2020 günü ise %9,99 değer kaybetmiştir. Bir diğer önemli endeks olan S&P 500 Endeksi 'de sırasıyla %4,89 ve %9,52 oranında değer kaybederek rekor kırmıştır. Benzer şekilde NASDAQ endeksi de sırasıyla %4,70 ve %9,43 oranlarında değer kaybetmiştir (Investing, 2021). Salgının etkilerinin ortaya çıktığı ilk dönemlerde diğer büyük borsalarda da yaklaşık %30 oranında değer kaybı gözlemlenmiştir.

Salgının etkilerinin ilk başta yoğun bir şekilde hissedildiği bir diğer alan ise emtia borsaları olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde küresel çapta birçok üretim tesisinin üretimi durdurması, hane halklarının evlerine kapanması ve genel bir belirsizlik durumunun ortaya çıkması özellikle üretimde kullanılan emtia gruplarına yönelik talebinin azalacağına ilişkin beklentilerin oluşmasına neden olarak fiyatların sert bir şekilde düşmesine yol açmıştır. 2020 Mart ayına yaklaşık 50 dolar fiyat seviyesinde başlayan Amerikan tipi ham petrol vadeli işlemler fiyatları aynı ay içerisinde tarihi dip seviyelerinde işlem görmüştür. Benzer şekilde Brent petrol vadeli işlemler fiyatları da 50

dolar seviyesinde başladığı Mart ayında 20 doların altına gerilemiştir. Birçok sektörde kullanılan Platin ve Paladyum benzeri metallerin fiyat dalgalanmaları da petrol ürünlerinden farklı olmamıştır. Mart ayına 2.438 dolar seviyesinde başlayan Paladyum Vadeli İşlemler fiyatı aynı ay içerisinde yaklaşık üçte bir oranında düşerek 1.485 dolar seviyesine kadar gerilemiştir. Platin ise 852 dolar seviyesinde başladığı Mart ayı içerisinde 595 Dolar’a kadar gerilemiştir. Güvenli liman olarak adlandırılan ve kriz dönemlerinin yatırım aracı olan Altın’ın ons fiyatı da 1600 dolar seviyesinde başladığı 2020 Mart ayında 1450 dolar seviyelerine gerilemiştir. (Investing, 2021).

2.2. Makro ekonomik etkiler

Covid- 19 salgınının yansımalarının görüldüğü bir diğer alan ise ülkelerin GSYH’leri ve işsizlik oranlarıdır. Özellikle salgının hissedildiği, kısıtlamaların ve karantina tedbirlerinin arttırıldığı 2020 yılı Mart ayı sonrasında ekonomilerde büyük çöküşler yaşanmıştır. Yılın birinci çeyreğinde Covid-19 ile mücadele eden Çin Halk Cumhuriyeti, yılın ikinci çeyreğinde önlemleri gevşetmesi neticesinde küresel ölçekte yaşanan ekonomik küçülmeden pozitif ayrılmıştır. Tablo 1’de seçilmiş bazı ekonomilerin 2020 yılının dört çeyreğinde de sergilediği performanslar gösterilmektedir.

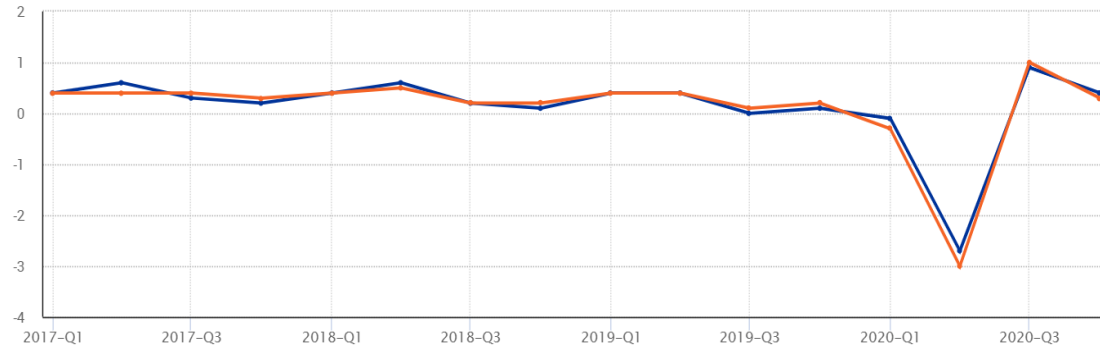
Tablo 1: 2020 Yılı Çeyrek Dönemlik GSYH Değişim Oranları (%)

Ülkeler	Q1	Q2	Q3	Q4
Avustralya	-0,3	-7	3,4	3,1
Kanada	-1,9	-11,4	8,9	2,3
Avrupa Birliği Üyesi Ülkeler	-3,3	-11,2	11,26	-0,5
Japonya	-0,6	-8,3	5,3	2,8
Türkiye	0,1	-11	15,9	1,7
Çin Halk Cumhuriyeti	-9,7	11,6	3	2,6
OECD Ülkeleri	-1,9	-10,4	9,3	0,9

Kaynak: OECD Data Servisi (2021a)

Tablo 1’de gösterildiği üzere özellikle yılın ikinci çeyreğinde ağır hasar alan ekonomiler, aynı dönemde istihdam oranlarında da büyük kayıplar yaşamışlardır. AB ülkeleri örneğinde istihdam oranlarındaki kayıp Şekil 1’de gösterilmektedir.

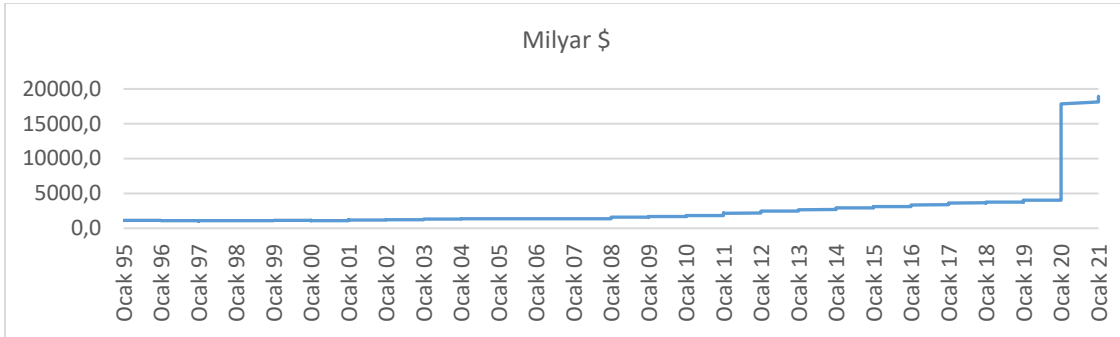
Şekil 1: Avrupa Birliği Üyesi Ülkelerin İstihdam Kayıpları (%)

Kaynak: Eurostat (2021)

Kısıtlamaların, belirsizliğin, tedarik zincirlerinde yaşanan kopuşların, finansal piyasalardaki çöküşlerin ve diğer sorunların yarattığı küresel düzeyde yaşanan hâsıla ve istihdam kayıplarının telafisi için ülkelerin ekonomik politika araçlarına başvurmalarına neden olmuştur. Bu dönem başta Amerikan Merkez Bankası (FED) ve Avrupa Merkez Bankası (ECM) olmak üzere birçok ülkenin merkez bankası genişletici para politikası araçlarına başvurmuştur. Hofmann vd. (2020), bu yöntemi geliştirmekte olan ekonomilerin salgına bağlı durgunluğa karşı politika önerisi olarak benimsemesinin, döviz kurları ve sermaye akımlarındaki aşırı oynaklık nedeniyle etkili olmayabileceğini iddia etmiştir. Şekil 2 ve Şekil 3’te FED ve ECM’nin gerçekleştirdiği genişlemeci politikalar neticesinde para arzındaki değişimler gösterilmektedir.

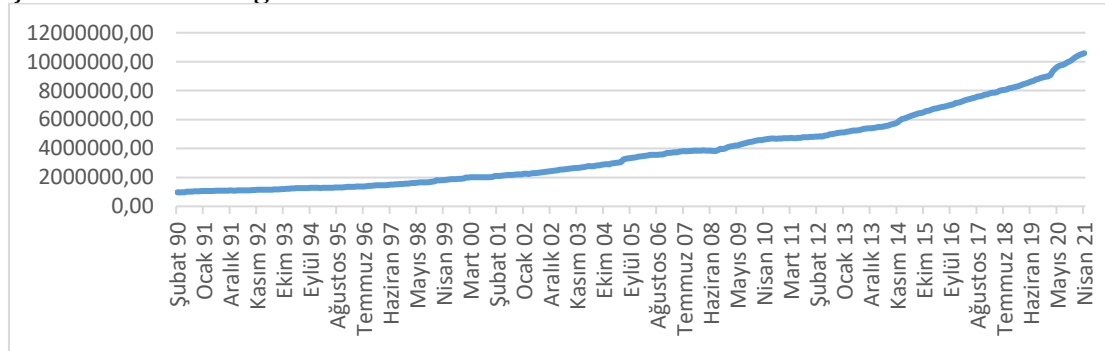
Şekil 2: US Dolar M1 Para Arzı

Kaynak: Amerikan Merkez Bankası (2021)

Merkez bankalarının para arzlarını muazzam ölçülerde arttırması, özellikle finans sektörünü olmak üzere ekonomilerin canlanmasına katkıda bulunmuştur. Bunun yanında işsizlik ödeneği ve diğer yardımlar gibi uygulamalar aracılığı ile gerçekleştirilen genişletici maliye politikaları da ekonomilerin üçüncü çeyrekte hızla toparlanmasına katkı sunmuştur.

Şekil 3: Euro Bölgesi M1 Para Arzı

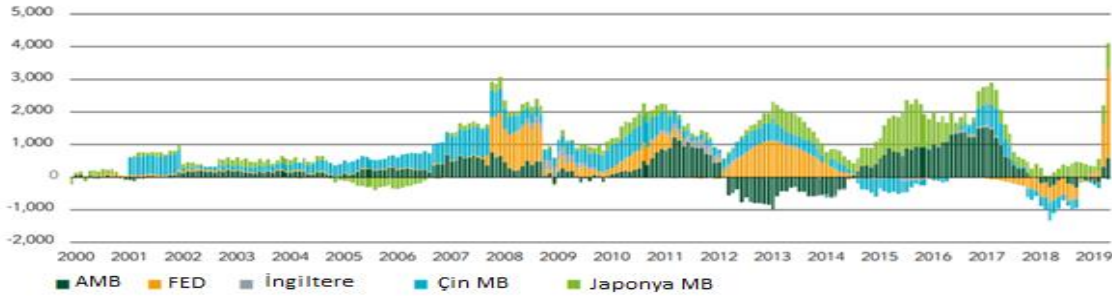

Kaynak: AB Merkez Bankası (2021)

Covid-19 krizi sonrasında küresel düzeyde merkez bankalarının enflasyon hedeflemelerine yönelik kararlılıkları azalarak yerini işsizliği ve daha geniş ekonomik değişkenleri ilgilendiren başlıklara bırakmıştır. Bu noktada merkez bankaları ve hükümet politikaları arasındaki çizgi belirsizleşmeye başlamıştır. Para politikalarındaki uyarlamalar uzun vadeli enflasyon hedefleri yerine genişlemeci mali politikalara uyum sağlama ve destekleme eğilimi göstermektedir. Bir zamanlar bir ülkenin tahvil piyasasında, piyasa güveni açısından kritik öneme sahip olan merkez bankası bağımsızlığı,

Şekil 4’de gösterildiği gibi şimdi uzun vadeli amaçlarından ilgisiz olarak piyasalarda mutlak varlık alıcısı konumuna gelmiştir. (Insight Investment, 2020:6)

Şekil 4: Merkez Bankalarının Varlık Alım Hızları (Milyar USD)

Kaynak: Insight Investment, 2020:3

Büyük ekonomilere ait merkez bankalarının geniş teminatlar vererek parasal tabanı desteklemelerine rağmen, finansal çatlakların genişleme ihtimali halen bulunmaktadır. Böyle bir durumda yüksek olmayan enflasyon dinamiği devam etse dahi, genişletici para ve maliye uygulamaları ekonomiler için hiçte azımsanmayacak bir uzun vadeli ve olumsuz bir arz şoku yaratmak suretiyle enflasyonun sakinliğini tersine çevirebilir. Böyle bir şokun gerçekleşmesi durumu küresel ekonomiler için dönüm noktası haline gelebilir (Ilzetzki vd., 2020:34).

Merkez Bankalarının uyguladığı genişlemeci para politikalarının yanında hükümetlerin gerçekleştirdiği harcamalar neoliberalizm’in bir varsayımı olan bütçe açıklarının düşük tutulması gerekliliği ilkesinin göz ardı edilmesine neden olmuştur. Bu durum Tablo 2’de seçilmiş ülkeler örneğinde gösterilmektedir.

Tablo 2: Genel Hükümet Harcamaları (% GSYH)

Ülkeler/ Yıllar	2015	2016	2017	2018	2019	2020
ABD	136.44	138.12	134.68	136.19	135.04	160.51
Birleşik Krallık	112.63	119.77	117.07	113.85	117.15	144.07
Finlandiya	75.23	75.61	73.04	69.88	69.76	81.65
İspanya	117.08	117.33	115.78	114.51	117.32	146.75
Norveç	40.22	44.26	44.66	45.34	46.69	53.64
Portekiz	148.42	144.31	143.13	137.26	135.98	155.11

Kaynak: OECD Data Servisi (2021b)

Tablo 2’de yer alan OECD’den elde edilen verilere göre Covid-19 krizinin etkilerinin hissedildiği 2020 yılında, örneklem olarak ele alınan ülkelerin hepsinde hükümet harcamalarının GSYH’ye oranında artışlar yaşanmıştır. Daha önce de bütçe açığı veren birçok ülkenin bütçe açıkları oranının daha fazla arttığı görülmektedir.

2.3. Üretim ve dağıtım kanallarına etkiler

Salgının hissedildiği bir diğer alan ise küresel üretim ve lojistik ağları olmuştur. 1990’lı yılların başından beri neoliberal politikalar eşliğinde şekillenen küreselleşmenin, rekabeti ve üretim ağlarını etkilemesi neticesinde firmaların daha düşük maliyetli üretim yapabilmek için buldukları ülkelerden ayrılarak emeğin ucuz olduğu ülkelerin tercih edilmesi ilk kez Covid-19

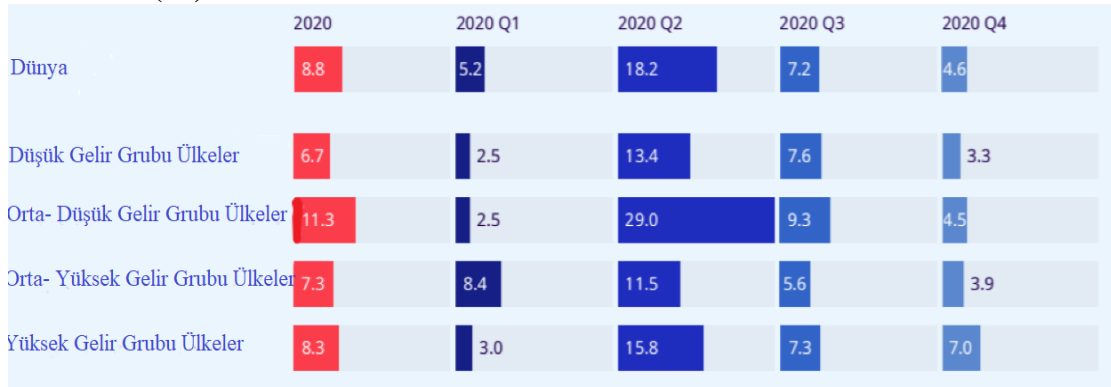
salgını süresince ciddi bir problem halini almıştır. Bu dönem özellikle maske, eldiven, koruyucu tulum, ateş ölçer, dezenfektan ve solunum cihazları gibi tıbbi malzemelere yönelik oluşan olağan dışı talep, bu malzemelerin üretiminde ve bu malzemelere ulaşım aşamasında sorunların yaşanmasına yol açmıştır. Kritik öneme sahip bu ürünlerin başta popülist nedenler olmak üzere çeşitli nedenlerle zamanında temin edilememesi, gerek ülkelerin gerekse firmaların tam zamanlı üretim modellerini ve tedarik zincirlerini gözden geçirmelerine yol açmıştır. Covid-19 salgınına bağlı reel ekonomilerde gerçekleşen mevcut krizden önce bile ABD yönetimi, şirketleri yerli üretime teşvik etmek amacıyla küreselleşme politikalarını yeniden gözden geçirmekteydi. Bu adımlar bazı şirketler tarafından etkili olsa da, bu durumdan kaçınmak isteyen diğer şirketler üretimlerini tarifelerin ana hedefi olan Çin’den, yine üretim maliyeti düşük olan başka ülkelere kaydırarak yanıt vermiştir. Son gelişmeler ve küresel arz zincirinin hasar alması ise şirketlerin kurumsal stratejilerindeki değişikliği harekete geçirme aşamasında politikacıların yönlendirdiği tarifelerden daha etkin rol oynamıştır (Insight Investment, 2020:3).

Küresel üretim zincirlerinin istikrarı ile ilgili risk algısı, daha düşük üretim maliyetlerine erişim avantajlarına eşit veya daha büyük hale gelirse, yakın zamanda üretimin tekrar merkeze dönmesinden bahseder hale gelebiliriz. Buradaki sonuç, tam da küreselleşme sürecinin bir özelliği olan ve küreselleşme projesi tarafından savunulan ve beslenen mavn ekonomisinin zayıflaması olacaktır (Abdal vd., 2021:217).

Yavaşlayan iş hızı nedeniyle milyonlarca işletme varoluşsal bir tehditle karşı karşıyadır. Dünyadaki 3,3 milyar küresel iş gücünün neredeyse yarısı geçim kaynaklarını kaybetme riski altında bulunmaktadır. Özellikle kayıt dışı olarak istihdam edilen çalışanlar, resmi olarak istihdam edilenlere göre daha savunmasızdır çünkü çoğunluğu salgın şartları altında dahi sosyal korumadan ve kaliteli sağlık hizmetlerine erişimden yoksundur. Üstelik mevcut koşullarda üretim araçlarına erişimleri de bulunmamaktadır. Kapanmalar sırasında gelir elde etme imkânı olmayanların çoğu, kendilerini ve ailelerini geçindirememektedir. Çoğu için gelirin olmaması hiç yiyecek bulunamaması veya en iyi ihtimalle daha az yiyecek bulunabilmesi anlamına gelmektedir (WHO: 2020).

Covid-19 salgını uluslararası göçmen işçiler açısından farklı çelişkiler ortaya çıkartmıştır. Dünyanın pek çok yerinde özellikle tarım gibi mevsimsel işlerde çalışan yabancı göçmen işçiler, bazı uluslararası sınırların kapalı olması neticesinde işlerine erişememiştir. Bu işçiler açısından işlerine erişememek ücretlerini alamamayı ifade ederken, işveren açısından ise ucuz iş gücünden faydalanılamaması anlamına gelmektedir.

Şekil 5: Çalışma saati kayıpları, dünya ve gelir grubuna göre, 2020 toplam ve üçer aylık tahminler (%)

Kaynak: ILO, 2021b:6

Şekil 5’de dünya geneli ve gelir gruplarına göre çalışma saati kayıpları gösterilmektedir. 2020 yılının 2. çeyreğinde dünya genelinde çalışma saatlerinde büyük oranlarda kayıplar gözlemlenmiştir. Bu kayıpların 3. ve 4. Çeyreklerde kısmen toparlamaya başladığı görülmektedir. Toparlanmanın en hızlı gerçekleştiği ülke gurubu; düşük gelir, orta-düşük gelir ve orta-yüksek gelir grubu ülkeler olurken, en yavaş toparlanan ülke grubu ise yüksek gelir grubu ülkeler olarak tespit hesaplanmıştır. Bu durumun muhtemel sebebi olarak yüksek gelir grubu ülkelerin uyguladığı, işsizlik ödemelerinin bireyleri çalışmamaya sevk etmesi olarak ifade edilebilir.

Salgının küresel ekonominin arz tarafındaki etkileri, hastalığın kontrol altına alındıktan sonra dahi yıllarca sürme ihtimali bulunmaktadır. Yürürlükte kalması muhtemel bazı seyahat yasaklarının yıllarca sürmesi ihtimali küreselleşmenin ekonomik hızını geriletebilecektir. Bunun yanında virüsün varlığını devam ettirmesi durumunda küçük işletmelerin iflas etmesi, tekelleri güçlendirebilir ve yenilik baskılarını azaltabilir (Ilzetzki vd., 2020:34). Bunun yanında yıllardır ihracata dayalı kalkınma stratejilerini güden ülkelerin, salgına bağlı artan milliyetçilik akımlarına bağlı küreselleşme rüzgârlarının tersine dönmesi ile ciddi ekonomik sıkıntılarla karşılaşma ihtimali bulunmaktadır.

2.4. Salgının sektörel etkileri

Salgın ekonominin pek çok alanını etkilemekle birlikte, bazı sektörleri daha fazla etkilemiştir. Tablo 3’de ILO (2021b) tarafından hazırlanan COVID-19 ve iş dünyası isimli çalışmada hangi sektörlerin daha fazla etkilendiği ifade edilen araştırma gösterilmektedir.

Tablo 3: Krizden En Çok Etkilenen Sektörler Sıralaması

Ekonomik Sektör	Krizin Çıktı Üzerine Etkisi	Ekonomik Sektör	Krizin Çıktı Üzerine Etkisi
Toptan ve Perakende Ticaret; Motorlu Taşıtların ve Motosikletlerin Onarımı	Yüksek	Finans ve Sigorta Hizmetleri	Orta
İmalat	Yüksek	Madencilik ve Taş ocakçılığı	Orta
Konaklama ve Yemek Hizmetleri	Yüksek	Tarım, Ormancılık ve Balıkçılık	Düşük- Orta
Emlak, Ticaret ve İdari Faaliyetler	Yüksek	İnsan Sağlığı ve Sosyal Hizmet Aktiviteleri	Düşük
Sanat, Eğlence, Rekreasyon ve Diğer Hizmetler	Orta- Yüksek	Eğitim	Düşük
Taşıma, Depolama ve İletişim	Orta- Yüksek	Kamu Hizmetleri	Düşük
İnşaat	Orta	Kamu yönetimi ve savunma; zorunlu sosyal güvenlik	Düşük

Kaynak: ILO, 2021b:6

Tablo 3’e göre her sektör krizden eşit derecede etkilenmemiştir. Buna göre özel sektörün hâkim olduğu Toptan ve Perakende Ticaret; Motorlu Taşıtların ve Motosikletlerin Onarımı, imalat, Konaklama ve Yemek Hizmetleri ile Emlak, Ticaret ve İdari Faaliyetleri sağlık krizinden en çok etkilenen sektörler olmuştur. Diğer taraftan çoğunlukla devletler tarafından icra edilen insan sağlığı ve sosyal hizmet aktiviteleri, eğitim, kamu hizmetleri ve savunma gibi alanlar ise sektörel bazda en az etkilenen alanlar olmuştur.

3. Sonuç

2019 yılının sonlarında ortaya çıktığı bilinen Covid-19 virüsünün mikro ve makro düzeyde toplumsal, siyasal ve ekonomik birçok yansıması olmuş ve olmaya halen devam etmektedir. Salgın, küresel ekonomik dengelerin ve benimsenen üretim modellerinin gerçekte ne kadar kırılgan olduğunun gözlemlenmesi açısından oldukça önemlidir. Özellikle ülkelerin, toplumların ve ekonomilerin birbiriyle tarihte hiç olmadığı kadar bütünleştiği günümüz dünyasında, Covid-19 salgını tüm hızıyla yayılımını sürdürmesi, küresel düzeyde birçok sektörün ve işletmenin faaliyetini durdurması ile milyonlarca insanın işlerini kaybetmelerine yol açmıştır.

Salgının ekonomik etkilerinin orta ve uzun vadede devam etme ihtimali olduğundan dolayı, ülkelerin uygulanabileceği sağ görülmesi makro ihtiyati politikalar, ekonomik istikrarı korumaya ve kriz riskini azaltmaya yardımcı olabilir. Uygulanan para ve maliye politikalarının da gelecekte başka sorunlara yol açmayacak bir şekilde ve birbirini destekleyici bir bütün oluşturması da oldukça önemlidir. Diğer taraftan salgın krizinin ve yansımalarının küresel olması, ulusal müdahalelerin ve politikaların sınırlı etkiler yaratmasına neden olabilecektir. Bundan dolayı sunulan çözümlerinde küreselleşmenin de ruhuna uygun ve uluslar üstü bir yapıda olmasının gerektiği bir zamandan geçiyor olsak da; tam aksine özellikle bu süreçte ülkelerin birçok alanda daha çok içe yönelik ve koruyucu politikalara yöneldiği görülmektedir.

Üretimde başta Çin Halk Cumhuriyeti olmak üzere ucuz işgücü sağlayan ülkelere aşırı bağımlılığın risklerinin ne kadar gerçekçi olduğu fark edilen bu süreç, küresel tedarikçilere dayalı üretimin sisteminde uzun vadeli değişikliklerin başlangıç noktasını oluşturma ihtimali bulunmaktadır.

Sonuç olarak son yıllarda ABD'nin siyasi ve ekonomik hegemonyasının sorgulanmaya başlandığı bir durumun devamında ortaya çıkan Covid-19 krizi dünyayı olağanüstü süreçlere sürüklemiştir. Birçok kavramın sorgulandığı bu süreçte dünya “yeni normal” olarak adlandırılan yeni bir düzene evrilmektedir. Bu yeni düzende uygulanacak ekonomik yöntemlerin; mevcut düzene, yeni paradigmalara ve gelecekte ortaya çıkma ihtimali olan salgınlara uygun bir şekilde uyarlanması büyük önem arz etmektedir.

Kaynakça

Abdal, A., & Ferreira, D. M. (2021). Deglobalization, Globalization, and the Pandemic. *Journal of World-Systems Research*, 27(1), 202-230.

Amerikan Merkez Bankası (2021). Board of Governors of the Federal Reserve System (US) Erişim Linki: <https://fred.stlouisfed.org/series/M1> , Erişim Tarihi: 09.06.2021

Avrupa Merkez Bankası (2021). European Central Bank Statical Data Warehouse <https://sdw.ecb.europa.eu/browse.do?node=9691572> , Erişim Tarihi: 09.06.2021

Boratav, K. (1997). “Ekonomi ve Küreselleşme”, *Emperyalizmin Yeni Masalı Küreselleşme*, (Der. Işık Kansu), İmge Kitabevi Yay., Ankara.

Chomsky, N. (2001). *Sömürgecilikten Küreselleşmeye*. İstanbul: Ütopya Yayıncılık

Dünya Sağlık Örgütü (2021) Erişim Adresi: <https://covid19.who.int/> , Erişim Tarihi: 01.04.2021

Eurostat (2021), Avrupa Birliği Üyesi Ülkelerin İstihdam Kayıpları (%), Erişim Adresi: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/NAMQ_10_A10_E__custom_85428/book

mark/line?lang=en&bookmarkId=7de32e5c-d1dc-4cdf-97f0-4307006fb364 , Erişim Tarihi: 01.04.2021

Georgieva, K. (2020). A Global Crisis Like No Other Needs a Global Response Like No Other, *IMF Blog*, Erişim Adresi: https://blogs.imf.org/2020/04/20/a-global-crisis-like-no-otherneeds-a-global-response-like-no-other/?utm_medium=email&utm_source=govdelivery, Erişim Tarihi: 01.04.2021

Hofmann B., Shim I. ve Shin H.S. (2020), Emerging market economy exchange rates and local currency bond markets amid the Covid-19 pandemic, *Bank for International Settlements*.

Ilzetzki, E, C Reinhart ve K Rogoff (2020), “Will the Secular Decline in Exchange Rate and Inflation Volatility Survive Covid-19?”, *Brookings Papers on Economic Activity*, Fall 2020. Insight Investment(2020), Investment Reports:Covid-19 is Likely To End The Inflation Lockdown, Erişim: <https://www.insightinvestment.com/globalassets/documents/recent-thinking/covid-19-is-likely-to-end-the-inflation-lockdown.pdf>, Erişim Tarihi: 01.04.2021

International Labour Organization (ILO). (2021a), *ILO Monitor:COVID-19 and the world of work. Seventh edition*. International Labour Organization (ILO).

International Labour Organization (ILO). (2021b), *ILO Monitor:COVID-19 and the world of work. Third edition*. International Labour Organization (ILO).

Investing, (2021). Erişim Adresi: <https://tr.investing.com/indices/major-indices> , Erişim Tarihi: 01.04.2021

Jonas, Olga B.. (2013). *Pandemic Risk*. World Bank, Washington, DC. World Bank. <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/16343> License: CC BY 3.0 IGO.”

Khan, M. (2003). *Teaching globalization. The Globalist*, 28, 1.

OECD Data Servisi (2021a), Quarterly GDP (indicator). doi: 10.1787/b86d1fc8-en Erişim Tarihi: 05 Nisan 2021

OECD Data Servisi (2021b), Genel Hükümet Harcamaları (%GSYH), Erişim Adresi: <https://data.oecd.org/gga/general-government-debt.htm#indicator-chart>, Erişim Tarihi: 01.05.2021

Robertson, R. (1999). *Küreselleşme; toplum kuramı ve Küresel Kültür*, Çev. Ümit H Yolsal. Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.

Sforza, A., & Steininger, M. (2020). Globalization in the Time of COVID-19. *CESifo Working Paper* 8184. Waters, M. (1995). *Globalization*, Routledge.

WHO, (2020), Erişim Adresi: <https://www.who.int/news/item/13-10-2020-impact-of-covid-19-on-people-s-livelihoods-their-health-and-our-food-systems>, Erişim Tarihi: 01.05.2021